

Haven i skoven

Det var barndommens store klatretræer, som i sin tid satte det hele i gang. Det var eventyrligt at sidde i et gammelt egetræ og føle sig som en del af naturen – at kunne fornemme et levende væsen, som var flere hundrede år gammelt og alligevel fuld af liv. Efterhånden var det ikke kun det enkelte træ, men træerne i skoven, der fascinerede. Mængden af træer. De mange forskellige træer.

Der, hvor skoven var mest spændende, var dog ved lysåbninger, hvor der voksede andet end træer. Der hvor der var buske, urter og græsser. I skovens åbninger fandt jeg pludselig haven. Jeg så åbningerne som havelandskaber, her hvor natur møder kultur. Mit havebillede er derfor blevet dannet af de stille forandringer, skovlysningen og skovens mangfoldighed.

En byhave forvandles til skovhave

For omkring 18 år siden købte vi et lille, gammelt byhus med en meget smal grund ned til en lille å. Haven bestod af to gamle frugttræer, masser af græsplæne og en hundegård. Ikke meget, når man som os ønskede en skovhave.

Spørgsmålet var så, hvordan vi kunne opnå skovvirkning i den lille byhave. Første skridt blev en aftale med naboerne om at fjerne hegn og i stedet plante enkelte buske og små træer. På den måde blev grundens grænser udviskede og fornemmelsen af en smal tarm forsvandt.

Derefter fulgte en lang proces med stille og roligt at omdanne græsplæne og hundegård til skovhave.

Små smalle stier med barkflis fører ind gennem skovhaven, hvor bregner og skovbundsarter som ramsløg, liljekonval, anemoner, skovmærke og fladstjerne danner den foranderlige bund. *Foto: Jens Thejsen*

Etager som i en naturskov

Det var aldrig meningen at lave en rigtig skov. Der skulle både være skov- og havestemning. Det skulle være vildt, men uden at haven groede til i kaos.

Haven er opbygget med etager som i en rigtig naturskov. Øverste etage består af høje træer, mellemetagen af mindre træer og store buske og underetagen af buske, høje stauder og græsser. Bunden er dækket af et grønt eller brunt dække.

Haven er beplantet med såvel danske som mere eksotiske skovplanter. I den øverste etage vokser danske træer som ask og rødel, store gamle æbletræer af sorterne 'Filippa' og 'Rød Ananas' og en tyrkisk hassel, *Corylus colurna*, lavet af frø høstet i Sydtyskland. Midt i det hele står en pontisk eg, *Quercus pontica*, og weichsel, *Prunus mahaleb*, der blomstrer eksplosivt i maj. Den står klistret op ad en røn, *Sorbus 'Joseph Rock'*, som står med sensuelt duftende blomster i slutningen af maj og om efteråret bærer gule frugter.

Sådan en overetage varer ikke evigt i en lille have. Efterhånden som træerne bliver for høje, må de fældes og skiftes ud med nye planter. Hvis man ikke griber ind, vil etagen skygge så meget, at naboerne hverken kan dyrke grønsager eller sole sig, så det dur ikke at være bange for at bruge saven. Det er dog overetagen, som giver haven dens skovagtige præg. Det er overetagen, som danner de specielle lys- og skyggevirksomheder, og det er her, fuglene finder deres udkigsposter.

Den mellemste etage er sammensat af mindre træer og større buske. Her har vi mange danske planter som benved, *Euonymus europaeus*, og kvalkved, *Viburnum opulus*, men også mere eksotiske ting som blærenød, *Staphylea pinnata*, og konvalbusk, *Clethra alnifolia*.

Underetagen består bl.a. af bregner som mangeløv, *Dryopteris filix-mas*, og strudsevinge, *Matteuccia struthiopteris*, og store græsser – f.eks. rørhvene, *Calamagrostis 'Karl Foester'*, der står som slanke søjler. Desuden vokser her de overhængende elefantgræsser, *Miscanthus sinensis 'Maleparthus'*, som gennemgår fantastiske farvespil året igennem.

I det skyggefulde lille haverum under tyrkisk hassel og 'Filippa' er plænen blomsterengsagtig. I løbet af sommeren rammes det ind af forskellige græsser, bl.a. broget rørhvene, Calamagrostis x acutiflora 'Overdam'.
Foto: Jens Thejsen

Flere oplevelsesrum

Haven er opbygget, så der dannes flere oplevelsesrum. Tættest på huset ligger en gård indrammet af to meter høje mure. Her er der godt læ, så det er et fint spise- og kaffested. To stier – en bred græssti og en smal barksti – fører ned gennem havens andre rum. De giver helt forskellige oplevelser.

Den brede sti er den effektive, hurtige vej. Her stopper man op for at se på pæoner eller en smuk busk. Barkstien er den langsomme vej. Her bukkes man sig ned for at plukke et jordbær, klippe lidt ramsløg eller et par hvidløgstoppe til maden og en dusk skovmærke til hvidvinen. Her vokser ribs og solbær, og man går under hassel og 'Rød Ananas'.

Det første, lille haverum, man kommer til, er ovalt. Det har et tag af 'Filippa' og tyrkisk hassel, så her er ganske lidt sol. Græsplænen er som en blomstereng. Først på sæsonen blomstrer her små påskeliljer – senere er det engkarse, skovmærke og andre urter, som maser sig op gennem græs og mos. Dette er det perfekte haverum at sidde i med et glas kold hvidvin på en varm sommerdag. Længst nede i haven er der en åbning med en bålplads. Her kan man sidde helt ugenert. Her danner trækroneerne ikke tag, men rummet er omkranset af syrener, en gammel taks, en buksbom og en gruppe storfrugtede blåbær.

En græssti fører ned til åen. Undervejs er der stier til forskellige små haverum. Foto: Jens Thejsen

Levende jord

For en skovhaveentusiast er skovbunden det sted, hvor det mest spændende sker, for her opbygges den levende jord.

Jorden er stort set dækket hele tiden – enten af barkflis eller nedfaldne blade. Dette lag kaldes førnen. Det beskytter mod regn, blæst, sne og sol. Det virker som en svamp, der suger regnen til sig og langsomt frigiver væde til jordens liv. Der, hvor førnelaget møder selve jorden, sker der til stadighed en omsætning, så noget af førnelaget bliver til mad til mikroorganismer og regnorme. Jorddækket skaber altså nyttig aktivitet i jorden.

Men skovhavens bund er ikke kun dækket af blade og barkflis. Her vokser en mosaik af forskellige bunddækkeplanter. Under den tyrkiske hassel, den pontiske eg og sydbøgen er der bl.a. grupper af hvid og svovlgul anemone, skovmærke, lungeurt, ramsløg og liljekonval. De er ikke plantet tilfældigt. De forskellige plantearter er placeret i grupper, så de tilsammen udgør et foranderligt tæppe, der beskytter jorden mod ydre påvirkninger. Når de urteagtige blade visner ned, sker der en hurtig omsætning, og deres finrødder kastes af og giver mad til livet i jorden. Over jorden får insekterne glæde af de mange blomstrende planter.

Svampe og planter nærer hinanden

En skovhave giver mange intense oplevelser, både biologiske og æstetiske. Det er utroligt at opleve, hvordan jorden forbedres år for år, fordi den er beskyttet af førnen, og fordi livet i jorden fodres konstant. Men ikke alene kommer der hurtigt mange regnorme i skovhaven. Noget helt specielt er det samliv, der opstår mellem planter og svampe.

Som tiden går, dukker flere og flere svampetyper med positiv indvirkning på planterne op. Det er de såkaldte mykorrhizasvampe. Svampene får sukker fra planterne, mens planterne får serveret forskellige næringssalte, som de kan have vanskeligt ved selv at skaffe sig, bl.a. fosfor. I første omgang kan det ikke ses, men når man luger små bølgeplanter væk, vil man på de fineste rødder tydeligt kunne se små fortykkelser. Det er en svamp, som har lagt en kappe om rodhårene. Ind imellem kan man også være heldig at opleve frugtlegerne fra disse svampe. Det er bl.a. rørhatte og fluesvampe.

Dette svampeliv betyder, at orkidéfrø kan spire her. De første, man ser, er skovhullæbe og sumphullæbe, men efterhånden følger andre.

Ukendte planter dukker op

I en lille have kan man komme meget rundt, og hver en lille krog kender man. Så snart en plante stikker snuden op af jorden, er man klar over, hvem det er. Tror man. For hver gang man står et nyt sted i haven, venter der en overraskelse. Noget af det mest fantastiske ved en skovhave er nemlig, at der hele tiden dukker nye spændende planter op, som man aldrig har set, sået eller plantet.

Som haveejer er det sjovt, når en pæon dukker op, og man efter 4 år finder ud af, hvor smuk den er, det er vildt, når der dukker en blåmærke, *Asperula arvensis*, op, en underlig blålig taks, en kristtorn med små blade, anemoner i bleggule farver eller fingerbøl, som er næsten hvide.

Liv i haven

At dyrke en skovhave er oplevelser af noget vildt – noget, der hele tiden er ved at tage magten fra en. Når man lige synes, man har fået kontrol, æder naturen sig ind på en igen. Man ved aldrig, hvad der dukker op. Pludselig er bunden sat til med kimplanter. Hvad kan det mon være? Er det noget spændende, eller er det bare ask? For så må der luges, inden det hele bare vokser til i asketræer.

Men ud over alle de selvsåede planter er haven og nabohaverne blevet en oase for pindsvin, ræve, egern, fiskehejrer, fasaner, spætter og naturligvis masser af sangfugle. Pludselig en morgen spankulerer 17 ællinger ud fra en rede inde i en stor buksbom.

Som det fineste sejl hænger storkonvallen hen over mosaikken af de mange skovbundsarter. Foto: Jens Thejsen

Meget arbejde at gøre

År for år ændrer skovbunden sig, mosaikkerne af skovbundsstauder skifter karakter, både fordi de gror til, sætter frø og breder sig, og fordi lys og skygge forandrer sig. Men også jorden i skovhaven er under stadig forandring. Førnelaget forvandles til den fineste muld, og jorden bliver mere og mere gennemtrængelig, efterhånden som regnormene får gennemgravet den.

En sådan vild havestil, der er under stadig udvikling, kunne man godt forestille sig var plejeneutral, men der er faktisk meget arbejde at gøre. Der skal fældes. Der skal til stadighed luges, når forkerte planter indfinder sig. Der skal flyttes planter, fordi de er blevet for store, eller fordi lysforholdene ikke mere er optimale. Og mange slags ukrudt som skvalderkål, febernellikero, ranunkel, snerler og mælkebøtter kan sagtens finde vej ind i haven. De er ikke sådan at stoppe uden for havelågen.

Men det er netop det foranderlige og det ustyrlige, som gør skovhaven til noget fascinerende og spændende.

Planter i skovhaven

I artiklen [Planter til skovhaven](#) kan man se planter til de forskellige etager i skovhaven.

Hvis man har fået lyst til at læse mere om skovhave og andre naturhavetyper, kan man finde mere herom i forfatterens bog [Den vilde have](#), hvor Jens Thejsen inviterer de vilde planter ind i haven til glæde for både havens mennesker, dyr og insekter.